

Col·lecció Busca-raons, 21
Història de la Bisbal.
Retrat d'una vila cinccentista

Edicions Sidillà SL

La Bisbal d'Empordà 17100

info@edicionssidilla.cat

www.edicionssidilla.cat

Títol: Història de la Bisbal. Retrat d'una vila cincentista

© del text: Jordi Frigola i Arpa

© del pròleg: Àngel Jiménez

© de les fotografies: Judit Pujadó

© d'aquesta edició: Edicions Sidillà

Aquest llibre s'ha imprès amb paper certificat FSC

Disseny: J. Pujadó

Correcció: Xavier Cortadellas

Primera edició: març 2024

Edicions Sidillà és soci protector d'Amics de la Bressola

ISBN: 978-84-128185-1-2

Dipòsit legal: GI 184 2024

Tots els drets reservats. Si voleu fotocopiar parcialment aquest llibre, feu-ho legalment contactant amb CEDRO:

932720445 o cedrocat@cedro.org

JORDI FRIGOLA I ARPA

HISTÒRIA DE LA BISBAL

Retrat d'una
vila cincentista

La Bisbal d'Empordà, 2024

Índex

6	Pròleg d'Àngel Jiménez
12	Nota editors
14	Plànol de la Bisbal
17	Capítol 1.- La terra i la seva gent
37	Capítol 2.- Els fogatges
49	Capítol 3.- El govern de la vila i barris forans
83	Capítol 4.- El comerç
101	Capítol 5.- El sometent de la Bisbal del segle XVI
137	Capítol 6.- El bisbe i la cúria del castell
157	Capítol 7.- Els exèrcits reials en temps de Carles I
169	Capítol 8.- La pesta bubònica
187	Capítol 9.- Obres, serveis, urbanisme, arquitectura i art

A l'esquerra, el mas Vidal de la Pedrera, a la Bisbal, entre el convent i la torre d'en Ronsà, on sembla que vivien els avantpassats d'en Jordi Frigola

PRÒLEG

L'amistat de Jordi Frigola no m'ha permès negar-me a la seva petició insistent de prologar aquest treball, conscient —jo— que hi ha altres historiadors més arrelats i propers a la Bisbal, més versats i lligats a la història del poble, que ho podrien fer més bé, amb més coneixement de la matèria i visió general. Per allò que hom suposa: que per a un investigador és més fàcil estudiar i parlar del lloc en qüestió perquè li és més conegut i estimat. Com ell ha fet gairebé sempre: parlar de la història de la Bisbal, des de la Bisbal. Però l'afecte té els seus motius, més enllà del raonable. I, agraït per moltes coses que no venen al cas, em dispenso a seguir aproximadament i breu, les seves darreres indicacions sobre com havia d'escriure aquesta explicació —més que no pas el típic pròleg justificatiu— del seu darrer llibre.

No volia que aquí es parlés d'ell, de la seva persona. Sabia perfectament que els elogis i les lloances a qualsevol persona, en l'absència, són tan sobrereres com alguns ornaments d'un retaule barroc.

Jordi Frigola vivia al mateix centre del poble, al nucli antic de la ciutat, a prop de l'església parroquial i de l'antic castell dels bisbes de Girona, que eren els senyors de la població des de de la segona meitat del segle IX.

«Al segle XVI, la vila de la Bisbal, bastida a la riba dreta del riu Daró, tancada amb muralles d'ençà del segle XIV, ocupava una petita part d'una zona més extensa que, al segle XVI, administrava i

governava un Consell municipal que havia aconseguit més autonomia política i financera, sota la tutela i estricte control del bisbe, amb jurisdicció civil i criminal...». Ho explicava en les nombroses visites guiades que havia fet, respirant una saviesa rebuda i, al seu torn, donada després d'haver-la digerit i millorat.

Des que es va jubilar, va disposar de més temps per a la investigació de la història i la seva difusió. Però ja l'any 1970, amb el seu amic Joan Puigbert —que ens deixà massa aviat— i altres companys, feia les seves incursions per la ruta monumental del Baix Empordà, i n'escriuran la notícia històrica, publicada l'any següent.

I així, a poc a poc, va aprendre l'ofici de fer la història local que, llavors, elaboraven artesans estudiosos com Lluís Esteva, Pere Caner, Josep M. Marquès, Pere Trijueque i tants d'altres que ens han precedit. Era una història, en bona part, d'un to positivista i erudit, potser excessivament descriptiva. Però que, als anys vuitanta del segle passat, tenia en compte el context general i els problemes més teòrics; que utilitzava metodologies interdisciplinàries i que es treballava en un àmbit concret d'espai i temps —la microhistòria— per aprofundir qüestions més generals. Així, l'autor bisbalenc muntava la història, com explica que es feien les cases del segle XVI, a mà, dada a dada, pouada de les fonts arxivístiques, i lligades amb calçobre, bona sintaxi, estil clar i prosa precisa. Sabia perfectament que li quedaven buits documentals, que mai ha pretès omplir de ficció. Ha optat honestament per deixar la recerca oberta a futurs investigadors.

La modèstia que ha regit sempre la seva vida personal, també ha marcat la seva obra literària. Tan interessant és trobar un adjectiu adequat, com la dada històrica. Una regla que aplica a la redacció dels seus llibres i als diversos articles d'història de la Bisbal i el Baix Empordà que publicava en revistes com *El Drac*, *Gavarres*, *Revista del Baix Empordà*, etc. La seva manera de fer és impossible d'encasellar en cap col·lectiu, ni d'abans ni d'ara.

Aquest llibre, doncs, resumeix l'activitat a la qual l'historiador —tot i que ell no se'n considerava, de la professió!— va dedicar els últims anys de la seva vida. No ha estat el resultat d'una vocació tardana, sinó —com hem vist— la teulada que cobreix un edifici historiogràfic d'alçada considerable i ben fonamentat tant en dades i fets com en les anàlisis de l'estructura social, en l'esforç per captar la vida quotidiana dels homes i dones —la història feta de noms i cognoms—, la cultura, les emocions, el neguit de la comunitat bisbalenca de l'època estudiada, que s'ha de contextualitzar.

...

D'acord amb les pautes donades per en Jordi, he de dir alguna cosa del marc o context més general en què s'encaixa i situa concretament el seu estudi. D'entrada, es descarta la visió que atribuïa al segle XVI l'adjectiu de «decadent», aplicant una valoració poc ajustada de la literatura a la vida de les ciutats, viles i a les institucions polítiques i socials d'aquella època. Una altra cosa és que el segle XVI hagi estat poc estudiat en l'àmbit local —per les dificultats òbvies que comporta— i que, en l'àmbit general de país, no sigui un període ben conegut. D'aquí, es desprèn el valor d'aquest treball, en oferir-nos una petita realitat, concreta i propera, que ens en pot ampliar la perspectiva.

Tots el historiadors actuals constaten que la Catalunya del XVI havia iniciat el camí de la recuperació general: demogràfica —lenta i fràgil, gràcies sobretot a la immigració occitana—, agrícola i artesanal, que estimularà la formació, sobre unes bases encara febles, d'uniques institucions útils i eficaces.

Pel que fa a les fonts de població, en tots els casos es presenta una mateixa dificultat: els recomptes de «focs», cases o veïns. Els fogatges, de caràcter fiscal, plantegen un problema important: el coeficient de transformació per obtenir el nombre d'habitants. Quan, d'altra banda, no es disposava encara dels registres parroquials, obligatoris

després dels cànons tridentins de 1563. No obstant, pel que fa a la Bisbal, Frigola compta amb una altra font documental probablement més fiable per saber el nombre d'habitants, la relació dels caps de casa que assistien a les reunions de veïns o Consells Generals.

Les crisis demogràfiques —pesta de 1589-1592— seguien els alts i baixos d'una agricultura encara tradicional, de creixement poc sostingut, igual que les activitats industrials urbanes. Durant el segle XVI, la producció agrària —cereals, sobretot— i ramadera continuava sent la base econòmica de les viles catalanes.

Però, a poc a poc, a l'àmbit rural s'anava implantant un sistema de treball a domicili —especialment el tèxtil, de producte de llana— que es consolidarà al llarg dels segles posteriors.

En aquest sentit cal tenir present la progressiva obertura de les societats europees als intercanvis i el desvetllament comercial de les terres empordaneses. Els centres i les xarxes comercials que s'anaren teixint i obrint durant la baixa edat mitjana (segles XII-XIV) i el comerç de cabotatge, com va mostrar Yvette Barbaza, continuaven sent una necessitat en ascens. Així va anar guanyant importància el mercat de la Bisbal —«el gran tema de la Bisbal del segle XVI és l'agricultura i el mercat», assegura Jordi Frigola— i Palamós es va consolidar com un port cada vegada més actiu, ja que entre ambdues viles les xarxes de comunicació i de transport eren força planeres. Amb el port de Sant Feliu, de relleu geogràfic més complicat, el comerç de cabotatge en salvaria les dificultats. Tanmateix, l'existència de bàndols i bandolers i les tensions internes de la societat i externes (naus pirates, algerines i turques) esclaten amb tanta violència que les autoritats de la monarquia amb prou feines podien contenir, encara vells lligams feudals. Parlar de pirates a la nostra costa és normal, i que les seves viles s'havien de preocupar de la seva defensa, també. Malgrat les precaucions preses, per exemple, no va ser possible aturar un atac de la magnitud del que varen fer els turcs de Barbarossa el 1543.

Quines seran les relacions de Catalunya —situada a la perifèria— amb una Espanya que en aquesta època esdevenia «Imperial»? En aquell món que s'havia engrandit, les relacions preferents de la corona d'Aragó es van establir amb Castella. Catalunya va viure força al marge de la conquesta i empresa colonial americana dins la monarquia de l'Espanya imperial. Així i tot, aquesta dinàmica imperial tensarà les relacions amb la monarquia per les exigències fiscals. Mentrestant, Aragó incentivarà els viatges més enllà de l'Estret, a aigües de l'Atlàntic com a fita d'un nou comerç.

Així i tot, «les institucions polítiques catalanes continuaren exercint la seva acció de govern: la Cort, mitjançant diverses convocatòries, i la Diputació del General, que va esdevenir l'òrgan de govern executiu, ben arrelat al territori. L'estira-i-arrossa amb la monarquia es va intensificar a finals de segle, a conseqüència de les exigències fiscals que la dinàmica imperial comportava». (J. Albareda). L'augment del poder i autoritarisme per part dels monarques entrava en conflicte amb els privilegis i interessos comercials de l'oligarquia nobiliària i ciutadana, i tensava les seves relacions.

...

Els buits que trobem en la història general del nostre país només es poden omplir a base d'estudis historiogràfics locals com el que ens ha deixat, com a darrer llegat, Jordi Frigola. Sabem la importància de la microhistòria. I coneixem, per experiència, que la recerca feta als arxius és laboriosa i difícil de fer sense l'impuls de la universitat i de les institucions. Ell, en unes circumstàncies absolutament diferents i més precàries que les nostres, ha estat un investigador d'un tarannà molt peculiar, però que personalitza la dignitat de la recerca i l'estudi de la història feta des de la generositat. Si ell és inimitable, no ho és la passió que el movia: la gent de la seva terra.

És evident que aquesta actitud no s'improvisa si abans no hi ha hagut una cadena afectiva: un entorn familiar favorable i unes relacions i amistats que l'hagin ajudat. Tots ells, i en Jordi, han contribuït a fer-nos saber qui hem estat i qui som si volem construir un país acceptable. Com deia Modest Prats, «el nostre projecte de futur s'ha de recolzar indispensablement en un coneixement lúcid i impecable del nostre ésser col·lectiu.»

Sant Feliu de Guíxols, gener de 2024
Àngel Jiménez

Nota dels editors

Heus aquí finalment l'últim llibre d'en Jordi Frigola, el segon que va escriure individualment. L'any 2003 va publicar *La Bisbal*¹ a la col·lecció dels Quaderns de la Revista de Girona. Abans, i també posteriorment, va escriure i va publicar articles i treballs de divulgació a la majoria de revistes, llibrets o publicacions bisbalenques d'aquests darrers seixanta anys i va col·laborar amb més o menys assiduitat a la *Revista del Baix Empordà*, a *Gavarres*, a *El Drac* i a la *Revista de Girona*. A més de participar en diferents publicacions col·lectives, la majoria d'àmbit local, en Jordi Frigola va escriure i va publicar aquests treballs monogràfics: «El castell de la Bisbal», «Fontanetum-Santa Maria Episcopalis-la Bisbal» i «El fet musical a la Bisbal del segle XVIII». Ell mateix els destacava a la contraportada del Quadern de la Revista de Girona que va publicar l'any 2003.

Durant anys, tots els que tractàvem en Jordi Frigola i que ens interessàvem per la seva feina vam sentir a parlar d'aquest llibre que ara tenen a les mans. Té nou capítols, però no descartem que ell hauria volgut escriure'n alguns més. De fet, entre la gent a qui va confiar els seus textos², ens ha arribat el títol d'un capítol que sembla

---

1 *La Bisbal*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm 109. Monografies locals (Número 66). Girona, 2003.

2 En Jordi Berenguer, la Núria i la Marta Vall-llobera, entre els seus familiars; la Maria Dolors Figueras i la Montse Sais, que van ser molt més que les seves correctores, en Gonzalo Peña, que ha transcrit les últimes planes d'alguns capítols, i, encara que no pas en aquests darrers anys, l'Emili Casas, que va maquetar, transcriure, corregir i publicar molts dels articles que han precedit bona part dels capítols d'aquest llibre.

que no va poder redactar. D'altra banda, dos dels capítols que publiquem: el VI, *El bisbe i la cúria del castell*, i el VIII, *La pesta bubònica*, va acabar-los durant el novembre i el desembre del 2023, pocs dies o poques setmanes abans de la seva mort. També tots els que l'hem conegut, no tenim cap dubte que, d'haver pogut, en Jordi Frigola els hauria esmenat i redactat de nou moltes i moltes vegades. La perfecció, en general, està renyida amb la premsa i això ha estat també sempre una de les constants més característiques d'en Jordi Frigola. Ell ha escrit lentament.

Al final, però, *La Bisbal. Retrat d'una vila cinccentista* ha acabat essent el llibre que ara estan a punt de començar. Els editors hem mirat de fer-ho tan bé com hem pogut per fixar-ne l'última versió. I, per descomptat, que sense tots aquells col·laboradors que hem esmentat i alguns dubtes que ens ha ajudat a resoldre en Josep Matas i Balaguer, la nostra feina hauria estat molt més difícil i indiscutiblement més fallida. Bo i havent-lo escrit en Jordi Frigola, al final, doncs, aquest llibre també ha estat una obra una mica col·lectiva. També ho va ser la Bisbal al segle XVI, en qualsevol altre moment de la història i també qualsevol altra col·lectivitat humana. L'única diferència és que la Bisbal, a més, ha estat la col·lectivitat on va néixer i on ha viscut en Jordi Frigola. I ha estat la col·lectivitat que ha estudiat i que ha estimat. Això i Catalunya, amb la nostra història i la nostra llengua. Queda —tots ho sabem— molta feina per fer. I bé valdrà la pena que, més aviat que tard, tot d'historiadors que vindran continuïn la feina que va començar en Jordi Frigola.

Xavier Cortadellas i Judit Pujadó